

demos

Jaargang 28
Februari 2012

ISSN 0169-1473

Een uitgave van het
Nederlands
Interdisciplinair
Demografisch
Instituut

Bulletin
over
Bevolking
en
Samenleving

2

NiDi

inhoud

- 1 **Meer kinderen als opa en oma oppassen?**
- 2 Jonge moeders wachten langer met een tweede kind
- 3 Huwelijkssluiting in 2010
- 4 Jonge vrouwen hoger opgeleid dan mannen
- 5 **Kampioen deeltijd**
- 5 Top-tien werkloosheid in EU-landen, eind 2011
- 8 **De familie Doorsnee op haar retour?**

Meer kinderen als opa en oma oppassen?

FLEUR THOMÉSE

Grootouders die oppassen op hun kleinkinderen hebben daar niet alleen zelf plezier van. Ook gezinnen profiteren ervan. Moeders blijven vaker aan het werk. En er zijn zelfs aanwijzingen dat er meer kinderen worden geboren. Waar grootouders nu nog moeten strijden om de gunst van hun schaarse kleinkinderen, zien we straks misschien wel een competitie om de kostbare tijd van opa en oma. Ze zijn met velen, maar worden ook steeds harder nodig.

Nooit eerder in de geschiedenis zijn er zo veel grootouders beschikbaar geweest. Carlo van Praag schreef vorig jaar in het augustusnummer van *Demos*: de helft van de kinderen die nu geboren worden heeft vier opa's en oma's en die grootouders hebben elk gemiddeld zo'n vier à vijf kleinkinderen. Vijftig jaar geleden was dat een stuk minder: toen had maar een kwart van de kinderen nog vier grootouders, maar die hadden gemiddeld wel veel meer kleinkinderen. Verder terug in de geschiedenis wordt het verschil nog groter. Grootouders hebben tegenwoordig ook meer te bieden dan ooit. Vaak zijn ze gezond en hebben ze financieel en sociaal het nodige opgebouwd waar de kleinkinderen voordeel van kunnen hebben. Nu profiteren kinderen daar vooral van in gezinnen waar opa en oma de zorg overnemen omdat de ouders zijn weggefallen, bijvoorbeeld door ziekte. In intacte gezinnen lijken grootouders vooral een extraatje te zijn – en zelfs dat niet zo heel lang. De logeerpartijtjes bij opa en oma hebben lang niet altijd een vervolg op de langere termijn. Het oppassen op jongere kleinkinderen zegt niet veel over het contact als de kleinkinderen volwassen zijn. Toch is juist dat oppassen iets waarmee de grootouders van tegenwoordig wel degelijk een groot verschil kunnen maken, in elk geval voor de ouders.

Foto: Roel Wijnants/flickr.com

Foto: Tom & Katrien/flickr.com

demodata

JONGE MOEDERS WACHTEN LANGER MET EEN TWEEDE KIND

De gemiddelde duur tussen de geboorte van het eerste en tweede kind verschilt met de leeftijd van de moeder. Jonge moeders wachten langer met het krijgen van een tweede kind dan oudere moeders. Zij hebben gezien hun leeftijd nog alle tijd om een tweede kind te krijgen. Moeders die voor hun 22ste voor het eerste moeder werden, kregen in 2009 hun tweede kind gemiddeld 4,8 jaar na hun eerste. Vrouwen die ouder dan 35 jaar waren bij de geboorte van hun eerste kind, kregen hun tweede kind 2,3 jaar na hun eerste.

Bron: CBS Bevolkingstrends, 2011, 4.

Steeds vaker rol bij kinderopvang

Opvang door grootouders is niets nieuws. Opa's en oma's zijn altijd een welkom adres geweest voor kleinkinderen en ouders hebben altijd dankbaar gebruik gemaakt van deze mogelijkheid. Zeker waar ouders en grootouders dicht bij elkaar woonden, was het vaak vanzelfsprekend dat de kleinkinderen regelmatig bij hun grootouders waren te vinden. Toch is er wel degelijk iets nieuws aan de hand: grootouders worden steeds meer ingeschakeld om werkende ouders te ondersteunen. Kinderopvang door grootouders is in de afgelopen decennia ontwikkeld tot een belangrijke vorm van onbetaalde zorg naast bijvoorbeeld mantelzorg. Gemiddeld maakt nu ongeveer een derde van de gezinnen in Europa, maar ook in Australië en de Verenigde Staten, gebruik van regelmatige kinderopvang door opa's en oma's. Binnen Europa bestaan wel grote verschillen. Opvallend is dat grootouders in de noordelijke delen van Europa vaker oppassen, maar dat de grootouders in de zuidelijke landen het veel intensiever doen als ze eenmaal oppassen.

Een gangbare verklaring hiervoor is gelegen in bittere noodzaak: de kinderopvang is in Zuid-Europa vaak slecht geregeld en moeders die willen werken zijn daarom erg afhankelijk van de grootouders. In de meer noordelijke delen van Europa is opvang door grootouders vaker een aanvulling op formele kinderopvang, waardoor de intensiteit lager kan zijn. Nederlandse cijfers sluiten aan bij dit beeld en laten zien dat een minderheid van de grootouders nooit oppast (zie tabel). Vooral oma's (29%) en grootouders van moederszijde (31%) passen vaak op. Bijna de helft (42%) van de grootouders past vaak op in gezinnen waar de moeder werkt.

Een grootoudereffect?

Er zijn steeds meer aanwijzingen dat de opvang door grootouders effectief is. Moeders blijven vaker aan het werk. Verrassender is misschien dat er ook meer kinderen worden geboren, zoals blijkt uit een recent onderzoek van de Vrije Universiteit. In Nederlandse gezinnen met kinderen waar grootouders nooit oppasten was de kans dat er volgende kinderen werden geboren 35 procent.

Foto: phaewilk/morguefile.com

In gezinnen waar grootouders vaak oppasten, was die kans bijna tweemaal zo groot: 66 procent. In het onderzoek is rekening gehouden met allerlei mogelijke verstoringen, zoals de leeftijd van de ouders en het hebben van betaald werk van de moeder. Ook andere onderzoekers vonden een opvallend sterk verband tussen het percentage grootouders dat oppast en het aantal kinderen dat wordt geboren in tien Europese landen (zie figuur). Vooral het oppassen door grootmoeders heeft invloed. Zo'n sterk verband roept natuurlijk allerlei vragen op over de oorzaken ervan. Ook als we rekening houden met achterliggende factoren, zoals betere formele kinderopvang in landen waar veel grootmoeders oppassen, lijkt toch sprake van een 'grootoudereffect' op geboorten. Hoe moeten we dit duiden? Zit het hem alleen in de hulp die oma en opa geven of hebben opa en oma nog iets extra waardoor ouders eerder besluiten om nog een kind te krijgen? Een definitief antwoord is er (nog) niet. Uit lopend onderzoek blijkt dat, althans in Nederland, het gebruik van betaalde kinderopvang geen effect heeft op volgende geboorten, als ook rekening wordt gehouden met opvang door grootouders. Het is nog niet duidelijk of deze uitkomsten vergelijkbaar zijn met die in andere landen. Demografisch onderzoek laat zien dat in landen waar de kinderopvang goed is geregeld, zoals in Scandinavië, gemiddeld meer kinderen worden geboren. Gemiddeld krijgen Scandinavische vrouwen zo'n twee kinderen. Het is mogelijk dat de hulp van grootouders, hoe waardevol in andere opzichten ook, in zo'n situatie minder belangrijk is voor de beslissing van ouders om nog een kind te willen. In een land als Spanje, met weinig formele kinderopvang, is de nood mogelijk zo hoog dat zelfs de hulp van grootouders niet uitmaakt. Dat het gemiddeld kindertal per vrouw hier een stuk lager ligt (ongeveer 1,5 kind) wijst

hier op. Toch zou de inzet van grootouders juist daar belangrijk kunnen zijn: waar het ene gezin zonder opa en oma het net redt met één kind, zou het andere er door die extra zorg misschien nog wel eentje aandurven.

Strijd om de tijd van grootouders?

Opa en oma moeten natuurlijk wel beschikbaar blijven. Niet alle grootouders vinden de groeiende aanspraak op hun inzet vanzelfsprekend. Onderzoek van de Engelse belangenorganisatie GrandparentsPlus laat zien dat daar een derde tot de helft van de grootouders niet wil fungeren als regelmatige oppas voor de kleinkinderen. Zij willen eindelijk eens de tijd aan zichzelf hebben. Niettemin wil een meerderheid van de ouders wel gebruik maken van dit soort opvang. Een gestage stroom van publicaties in tijdschriften en op internet suggereert dat dit verschil een bron van spanning in families is. Daar komt nog bij dat grootouders in de toekomst, als de pensioenleeftijd stijgt en de toegenomen arbeidsparticipatie van vrouwen ook zichtbaar wordt onder ouderen, grotere offers zullen moeten brengen om voor hun kleinkinderen te kunnen zorgen. Waar

demodata

HUWELIJKSSLUITING IN 2010

In 2010 werden 75.400 huwelijken gesloten. Dat is 4,5 per 1.000 inwoners. In het topjaar 1970 waren dat er 9,5 per 1.000. In 1.350 gevallen ging het om een huwelijk van twee personen van hetzelfde geslacht. Bijna 40 procent van de bruidegoms was al een keer eerder gehuwd; voor 23 procent van de bruiden was dit niet de eerste keer dat men het ja-woord gaf.

Bron: CBS Statline.

Oppassen door grootouders naar geslacht van de grootouder, familierelatie en betaald werk door de moeder

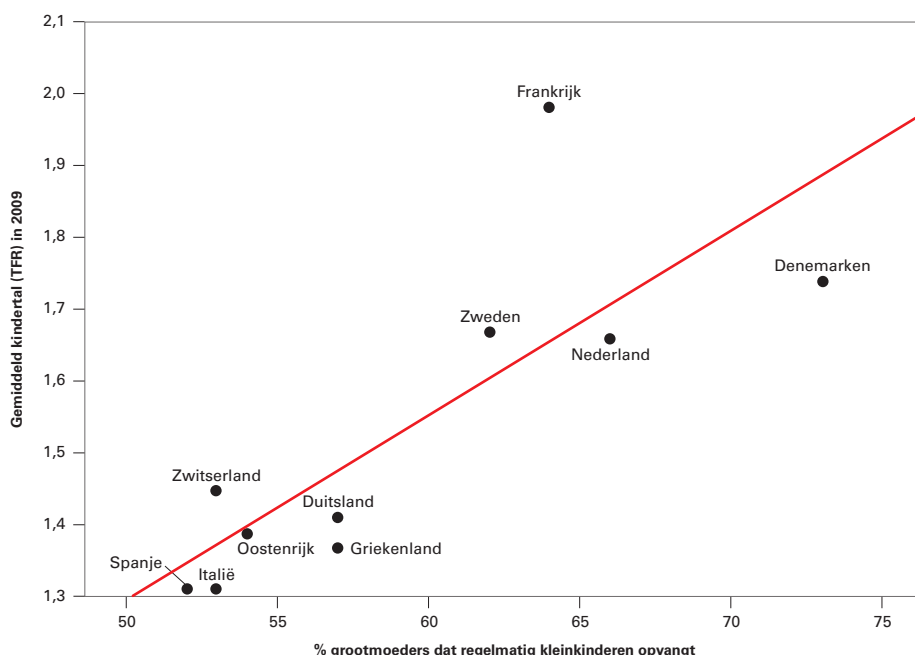
	Grootvader	Grootmoeder	Grootouder Vaderskant	Grootouder Moederskant	Moeder werkt niet	Moeder werkt
Past nooit op	28%	33%	37%	23%	27%	19%
Past soms op	55%	38%	45%	45%	49%	40%
Past vaak op	17%	29%	18%	31%	24%	42%
Totaal	100%	100%	100%	100%	100%	100%
	N = 115	N = 150	N = 137	N = 128	N = 75	N = 53

Bron: Kaptein, Thomése et al (2010).

Foto: Jolande Siebenga

Verband tussen vruchtbaarheid en percentage grootmoeders dat regelmatig kleinkinderen opvangt in tien Europese landen

Bron: Sear en Coall (2011). *Population and Development Review*, 37 (Supplement): 81–112.

JONGE VROUWEN HOGER OPGELEID DAN MANNEN

In het studiejaar 2009-2010 studeerden 38.900 vrouwen af in het hbo en 34.200 in het wetenschappelijk onderwijs. Bij mannen ging het om respectievelijk 27.400 en 26.700 afstudeerders. Sinds 2000 is er een permanente toename te zien van studenten in het hoger onderwijs. In beide onderwijssectoren zorgen vooral de vrouwen voor de groei. Vrouwen zijn inmiddels ook in de meerderheid onder hoogopgeleiden van 25 tot 35 jaar. Onder hoogopgeleiden de 35-plussers daarentegen zijn mannen nog altijd in de meerderheid.

Bron: CBS Statline.

VERGOEDING VAN KINDEROPVANG DOOR GROOTOUDERS

In Nederland is veel publiciteit geweest rond de vergoeding van kinderopvang door grootouders onder de Wet Kinderopvang die in 2007 van kracht werd. Door zich als gastouder in te schrijven konden grootouders een vergoeding ontvangen voor opvang die ze anders waarschijnlijk toch al zouden hebben gegeven. De ouders kregen hiervoor teruggave via de belasting.

In januari 2010 maakte de regering een eind aan deze mogelijkheid door strengere eisen te stellen aan opvang door gastouders. Het is onbekend of grootouders meer zijn gaan oppassen door de vergoeding. Wel is in de periode dat deze wet gold een toename te zien in het gebruik van formele voorzieningen als voornaamste bron van kinderopvang, zoals blijkt uit de Emancipatiemonitor van 2010.

In 2009 was formele opvang voor bijna de helft van gezinnen met kinderen tussen de 0 en 3 jaar de voornaamste bron van hulp. Twee jaar eerder was dat nog ongeveer 40 procent. Mogelijk worden deze verschillen verklaard door een toename van grootouders die zich als gastouder lieten inschrijven en zo als formele voorziening werden geregistreerd. Cijfers van na 2010 kunnen hier licht op werpen. Die zijn echter nog niet beschikbaar.

Het is waarschijnlijk dat de feitelijke inzet van grootouders weinig is veranderd door deze regelingen. Tegenstanders van de regeling suggereerden dat grootouders de bijdrage ook zouden gebruiken om hun kleinkinderen financieel te ondersteunen. Voor zover bekend is hier geen onderzoek naar gedaan.

grootouders nu nog moeten strijden om de gunst van hun schaarse kleinkinderen, zien we straks misschien wel een competitie om de kostbare tijd van opa en oma. Ze zijn met velen, maar ze worden ook steeds harder nodig.

Dr. G.C.F. Thomése, Faculteit Sociale Wetenschappen, Vrije Universiteit Amsterdam, e-mail: g.c.f.thomese@vu.nl

Dit artikel is gebaseerd op R. Kaptijn, F. Thomese, T.G. van Tilburg en A.C. Liefbroer (2010), How grandparents matter. Support for the cooperative breeding hypothesis in a contemporary Dutch population. *Human Nature* 21 (4), p. 393-405.

Foto: jppi/morguefile.com

Meer uren werken om de vergrijzing op te vangen?

Deeltijdwerk heeft er voor gezorgd dat in Nederland veel vrouwen zijn gaan werken en ook blijven werken als ze kinderen krijgen. Maar het aantal uren dat wordt gewerkt is relatief laag. Gaat dat veranderen? Op dit moment zijn het vooral moeders van wie het jongste kind de middelbare schoolleeftijd heeft bereikt en vrouwen die alleenstaand zijn geworden die meer uren gaan werken. Ook mannen die voor de tweede of derde keer vader zijn geworden werken langer.

In Nederland zijn er naar verhouding veel mensen met een baan. In figuur 1 is te zien dat zowel de arbeidsparticipatie van mannen als vrouwen boven het EU-gemiddelde ligt en dat alleen in Denemarken en Zweden een groter aandeel vrouwen werkt. De arbeidsparticipatie is het aandeel mensen met een baan als percentage van de bevolking in de leeftijd 15-64. De toename van het arbeidsaanbod komt vooral voor rekening van de vrouwen, die sinds het midden van de jaren tachtig massaal tot de arbeidsmarkt zijn toegetreden. De arbeidsparticipatie van vrouwen bedraagt thans bijna 70 procent. In 1985 was dat nog maar 30 procent.

De arbeidsdeelname is weliswaar hoog in Nederland, maar het gemiddelde aantal uren dat jaarlijks wordt gewerkt is juist relatief laag in vergelijking met andere landen. Nederland staat dan ook bekend als 'kampioen deeltijdland'. Relatief nieuw is dat ook steeds meer mannen in deeltijd gaan werken. Zoals te zien is in figuur 2 neemt het gemiddeld aantal gewerkte uren gestaag af en is deze daling iets sterker voor vrouwen dan voor mannen. Mannen werkten in 1969 gemiddeld 1.958 uur per jaar (37,7 per week) en in 2009 gemiddeld 1.514 uur (29,1 per week); een daling van 23 procent. Voor vrouwen daalde het jaarlijks gewerkte aantal uren met een derde naar 1.092 uur (21 per week) in 2009.

Er wordt in Nederland steeds meer arbeid in deeltijd aangeboden en ook binnen reguliere banen bestaan steeds meer mogelijkheden om arbeidstijdverkorting overeen te komen met de werkgever. De geboorte van een kind is niet direct meer reden om te stoppen met werken, omdat het mogelijk is om minder te gaan werken. Ook steeds meer mannen grijpen de mogelijkheden aan om minder te gaan werken om zodoende arbeid- en zorgtaken in het gezin beter te verdelen. Om in de toekomst de vanwege de vergrijzing dreigende tekorten aan arbeidskrachten op te vangen, wordt er nu vooral gesproken over langer doorwerken. Aangezien er op grote schaal in deeltijd gewerkt wordt, zou het logisch zijn om ook te onderzoeken in hoeverre een uitbereiding van het aantal gewerkte uren een bijdrage kan leveren aan het voorkomen van de dreigende tekorten. In dit artikel kijken we naar veranderingen in het arbeidsaanbod in termen van aantal gewerkte uren

Foto: jan kooi/flickr.com

en de oorzaken daarvan. Voor wie veranderen de gewerkte uren en onder welke omstandigheden? Hiervoor wordt gebruik gemaakt van de Enquête Werkgelegenheid en Lonen (EWL), een longitudinaal gegevensbestand dat informatie bevat over werknemersbanen in Nederland, waaronder het aantal gewerkte uren (zie kader op pag. 7).

Hoeveel uur werk per week?

Uit de gegevens van de EWL van 2003 tot en met 2005 blijkt dat de meeste vrouwen in deeltijd werken in een baan van drie of vier dagen per week, terwijl mannen over het algemeen vijf dagen per week werken. Laag opgeleide vrouwen met kinderen werken het minste aantal uren (gemiddeld 23 uur per week) en hoogopgeleide vrouwen zonder kinderen juist het meest (gemiddeld 32 uur per week). De mannen in het onderzoek werken gemiddeld 37 uur per week. We zien hier geen verschil tussen hoog en laag opgeleide mannen, en naar gezinsfase. Wel zijn er verschillen in het aantal gewerkte uren tussen mensen die in meer stedelijke of in meer landelijke gebieden wonen. Een groter aanbod en variatie in banen en de aan-

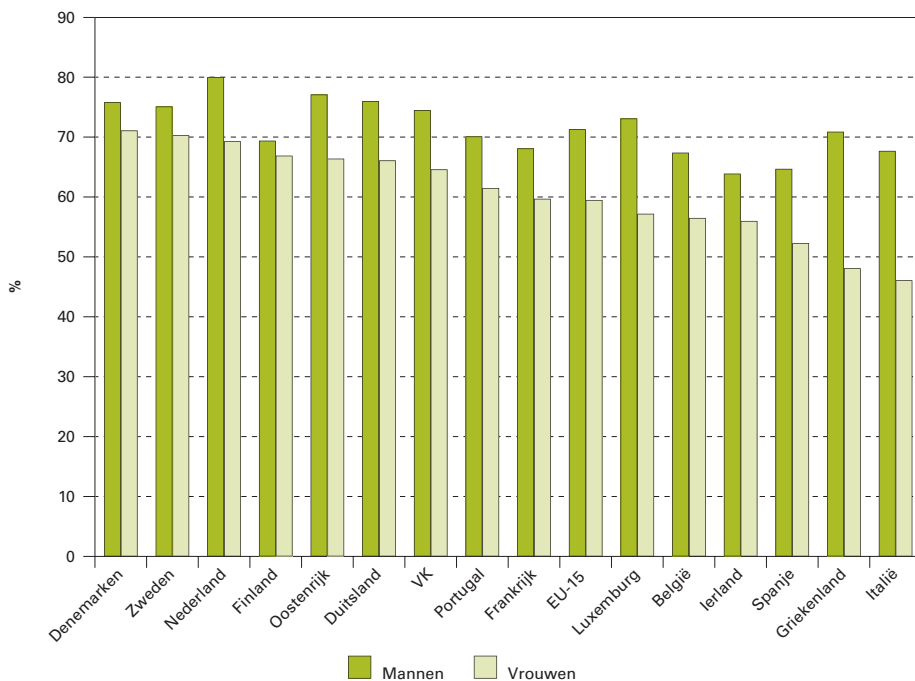
demodata

TOP-TIEN WERKLOOSHEID IN EU-LANDEN, EIND 2011

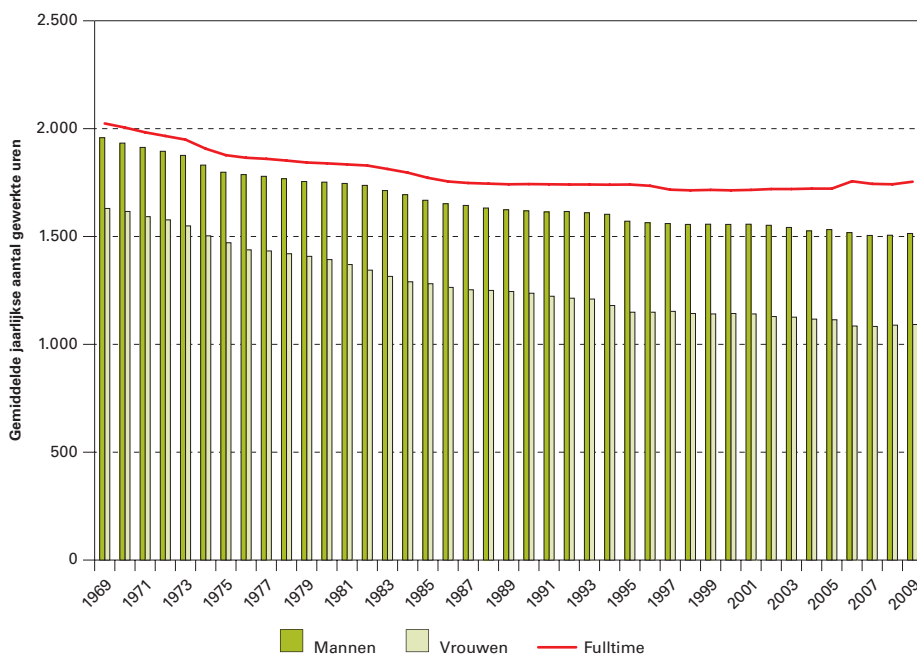
Bron: Eurostat 2011.

Figuur 1. Arbeidsparticipatie van mannen en vrouwen in 15 EU-landen in 2010

Bron: Eurostat, 2010.

Figuur 2. Gemiddelde jaarlijkse aantal gewerkte uren voor mannen en vrouwen in Nederland

Bron: CBS, 2010.

wezigheid van meer voorzieningen zorgen ervoor dat vrouwen die in steden wonen over het algemeen meer uren werken. Daarentegen werken mannen die in steden wonen gemiddeld minder uren. In de steden zien we dan ook meer zogenoemde 'symmetrische huishoudens': huishoudens waarin stellen werk en zorg gelijkmatiger verdelen, wat in de praktijk betekent dat mannen meer in deeltijd werken en vrouwen in grotere deeltijdbanen werken.

Wie veranderen hun uren?

Vrouwelijke werknemers blijken veel vaker hun uren aan te passen dan mannelijke werknemers. Het gaat hier om veranderingen in het aantal gewerkte uren per week van meer dan 1 uur, zoals

waargenomen in de EWL tussen 2003 en 2005. Meer dan een kwart van de vrouwen heeft in die periode een verandering in het aantal werkuren meegemaakt, terwijl minder dan 10 procent van de mannen verandert (zie tabel).

Een verandering zien we vooral bij vrouwen die voor het eerst moeder geworden zijn. Meer dan de helft van deze vrouwen maakte een verandering in het aantal gewerkte uren door. Het merendeel ging minder werken. Opmerkelijk is het relatief hoge percentage vrouwen dat meer uren is gaan werken na voor het eerst moeder geworden te zijn. Dit hangt waarschijnlijk samen met het aflopen van een verlofperiode. Slechts één op de tien mannen die voor het eerst vader werd veranderde het aantal werkuren: de meesten gaan minder werken.

Het zijn vooral vrouwen in 'kleine' deeltijdbanen van 12-20 uur die hun werkuren veranderen, vaak door meer te gaan werken. Opmerkelijk is dat mannen met een voltijdsbaan meer geneigd zijn tot minder werken dan vrouwen. In de gezondheidszorg wordt er overigens het meest veranderd in werkuren.

Wie gaan er meer werken?

Om de dreigende tekorten op de arbeidsmarkt in de toekomst ook deels op te vangen door een uitbereiding van het aantal gewerkte uren is het goed om te weten wie er onder welke omstandigheden meer gaat werken. Uit de EWL blijkt dat in de meeste gevallen beloning een aanleiding is om meer te gaan werken (men wil meer gaan verdienen). Er is hierin geen verschil tussen mannen en vrouwen. Hoewel een deel van de mannen na het krijgen van hun eerste kind minder gaat werken, is het krijgen van een tweede of derde kind juist aanleiding om weer meer te gaan werken. Omdat veel mannen nog altijd meer verdienen dan hun partner, specialiseren zij zich als kostwinner en gaat de vrouw vaak minder werken om voor de kinderen te zorgen. Als het jongste kind de middelbare schoolleeftijd heeft bereikt (12 jaar), is dat voor een deel van de moeders aanleiding om het aantal werkuren uit te bereiden. Ook gaan vrouwen meer werken als ze alleenstaand worden. Voor mannen blijkt het minder uit te maken of ze wel of niet een relatie hebben.

Ruimte bij werkende moeders?

Doordat veel mensen in Nederland in deeltijd werken bestaat er een aanzienlijk nog onbenut arbeidspotentieel van mensen die al actief zijn op de arbeidsmarkt, maar meer uren zouden kunnen gaan werken. De vraag is of een uitbereiding van het aantal uren werk ook een bijdrage kan leveren aan de dreigende krapte op de arbeidsmarkt als gevolg van de toenemende vergrijzing. Uit de analyses blijkt dat vrouwen met banen van 12-20 uur per week eerder geneigd zijn meer te gaan werken dan vrouwen met een baan van 21-32 uur. Als het jongste kind de middelbare schoolleeftijd heeft bereikt of als een vrouw alleenstaand is geworden kan dat ook een reden zijn om meer te gaan werken. Terwijl de geboorte van een eerste kind voor mannen wel aanleiding kan zijn om minder te gaan werken, gaan veel mannen bij een volgend kind toch weer meer werken. Zorg voor

kinderen en daarmee samenhangend de leeftijd en het aantal kinderen bepalen in belangrijke mate het aantal gewerkte uren. Veranderingen in de aantallen of de leeftijd van kinderen leiden vaak tot veranderingen in gewerkte uren. Hiermee zijn moeders een belangrijke doelgroep om het aantal arbeidsuren uit te bereiden. De overheid zou dit kunnen stimuleren door kwalitatief goede en betaalbare kinderopvang te realiseren. Maar aangezien het vooral de vrouwen in kleine deeltijdbanen zijn die meer gaan werken, lijkt er een maximum te zitten aan de zorg die vrouwen uit handen willen geven.

Dit artikel is gebaseerd op het proefschrift "Regional labour market dynamics and the gender employment gap", waarop Inge Noback op 27 oktober 2011 promoveerde aan de Faculteit Ruimtelijke Wetenschappen van de Rijksuniversiteit Groningen.

Dr. I. Noback, Economische Geografie, Faculteit Ruimtelijke Wetenschappen, Rijksuniversiteit Groningen, e-mail: i.noback@rug.nl

De Enquête Werkgelegenheid en Lonen (EWL) is onderdeel van het Sociaal Statistisch Bestand (SSB) van het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS), dat alle werknemersbanen in Nederland bevat. Zelfstandigen zijn hierin niet opgenomen en vallen buiten de analyse. Op basis van dit bestand voor de jaren 2003-2005 in combinatie met het Gemeentelijke Basis Administratie (GBA) is een selectie gemaakt: alleen werknemers met niet meer dan één baan, die in de periode van 2003 tot en met 2005 niet van baan veranderd zijn en van wie de gewerkte uren en het loon bekend zijn. Gewerkte uren en loon zijn alléén bekend voor werknemers opgenomen in de EWL, dit betreft ongeveer een kwart van alle banen in het SSB.

Het is eveneens mogelijk om, voor zover beschikbaar, baankenmerken van een eventuele partner mee te nemen in de analyse. Ook hier geldt dat partners werkzaam als zelfstandige buiten de analyse vallen.

Veranderingen in het aantal gewerkte uren, 2003-2005

	Geen verandering	Minder uren	Meer uren	N
Mannen	93 %	4 %	3 %	1.736.000
Vrouwen	72 %	15 %	13 %	1.640.000
Eerste-keer vaders	90 %	6 %	3 %	45.000
Eerste-keer moeders	53 %	36 %	11 %	49.000
Mannen werkzaam in de zorg	89 %	6 %	6 %	157.000
Vrouwen werkzaam in de zorg	63 %	19 %	17 %	693.000

Bron: EWL/CBS, 2005.

Foto: Jolande Siebenga

De familie Doorsnee op haar retour?

“Steeds minder kinderen wonen bij beide ouders” kopte het Centraal Bureau voor de Statistiek vorige maand. Tegenwoordig woont bijna een op de vijf kinderen niet bij beide biologische ouders. Frans van Poppel liet in zijn oratie “De familie Doorsnee tegen het licht. Anderhalve eeuw veranderingen in de Nederlandse familiestructuur” zien dat deze situatie historische gezien allerm minst bijzonder is. De oorzaak is wel veranderd. Ontstonden onvolledige gezinnen vroeger door het overlijden van een of beide ouders, tegenwoordig is echtscheiding de belangrijkste oorzaak.

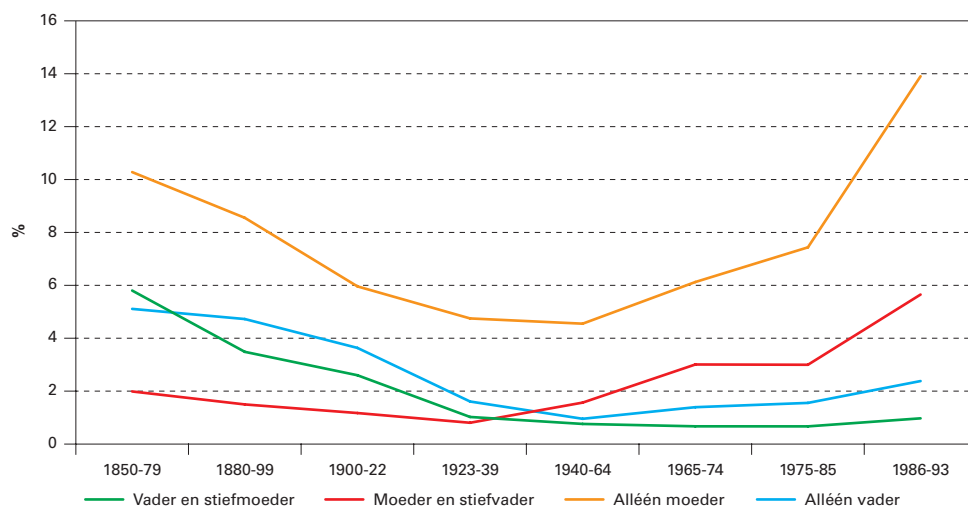
Volgens recente cijfers van het Centraal Bureau voor de Statistiek is het aandeel kinderen van 0 tot 15 jaar dat bij alle twee de eigen ouders woont, aanzienlijk gedaald. De groei van het aantal onvolledige en complexe gezinnen wordt wel gezien als een van de duidelijkste tekenen van de ontwrichting van de Westerse samenleving. Historische gegevensbronnen die de afgelopen jaren beschikbaar kwamen, leren ons echter dat tegenwoordig nog steeds meer kinderen in een volledig gezin opgroeien dan anderhalve eeuw geleden. Van de kinderen geboren tussen 1850 en 1879 leefde op 15-jarige leeftijd iets minder dan 70 procent met beide ouders. In het laatste decennium van de negentiende eeuw nam dit percentage sterk toe. Voor bijna 90 procent van de kinderen geboren tussen 1920 en 1964 was het complete gezin de realiteit. Door de daling van de sterfte eindigden minder huwelijken als gevolg van het overlijden van een van de ouders. Ook het aantal buitenechtelijk geboren kinderen daalde. Echtscheiding deed zich in deze periode nog maar beperkt voor. Het complete gezin verloor echter na circa twee generaties weer die unieke positie. Van de kinderen die na 1985 zijn geboren leefde op 15-jarige leeftijd nog maar 75 procent in een compleet gezin. Huwelijken en samenwoonrelaties worden vaker ontbonden en meer kinderen worden buiten een huwelijk of samenwoonrelatie voortgebracht. Deson-

danks groeien tegenwoordig nog steeds meer kinderen in een volledig gezin op dan anderhalve eeuw geleden.

In wat voor huishoudens groei(d)en kinderen in niet-volledig gezinnen op? In het midden van de negentiende eeuw leefde ongeveer tien procent van de kinderen alleen met hun moeder. Tot de jaren 60 van de vorige eeuw nam dit soort eenoudergezinnen af. Door het sterk stijgende aantal relatieontbindingen, nu door scheiding in plaats van overlijden, komen ze nu weer vaker voor. Tegenwoordig leven zelfs meer kinderen alleen met hun moeder dan in het midden van de negentiende eeuw het geval was. Weduwen hertrouwden vroeger veel minder vaak dan weduwnaars. Het gebeurde dan ook relatief zelden dat een kind met de moeder en een stiefvader opgroeide. Nu verkeert echter bijna zes procent van de kinderen in die situatie. Weduwnaars hertrouwden vaker en ook na echtscheiding is een nieuwe relatie voor mannen gebruikelijker dan voor vrouwen. Vroeger was het dan ook meer gangbaar dat vader en stiefmoeder voor een kind zorgden. De situatie nu ligt echter geheel anders: slechts een klein deel van de kinderen groeit op in gezinnen zonder hun eigen moeder.

Prof. dr. F.W.A. van Poppel, NIDI en Universiteit Utrecht, e-mail: poppel@nidi.nl

Percentage kinderen op leeftijd 15 in onvolledige gezinnen, naar jaar van geboorte en gezinssamenstelling

Bron: HSN, NKPS en SSB.

DEMOS verschijnt 10 x per jaar en wil de kennis en meningsvorming over bevolkingsvraagstukken bevorderen.

Gehele of gedeeltelijke overname van artikelen met bronvermelding wordt op prijs gesteld. Graag ontvangt de redactie een bewijsexemplaar.

Het NIDI is een instituut van de Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen. Het NIDI houdt zich bezig met onderzoek naar bevolkingsvraagstukken.

colofon

DEMOS	is een uitgave van het Nederlands Interdisciplinair Demografisch Instituut (NIDI).
Redactie	Nico van Nimwegen, hoofdredacteur Hanna van Solinge, eindredacteur Peter Ekamper, webredacteur
Adres	NIDI/DEMOS Postbus 11650 2502 AR 's-Gravenhage
Telefoon	(070) 356 52 00
E-mail	demos@nidi.nl
Internet	demos.nidi.nl / www.nidi.nl
Abonnementen	gratis
Basisontwerp	Harmine Louwé
Druk	Nadorp Druk b.v., Poeldijk

Frans van Poppel is bijzonder hoogleraar Verwantschapsdemografie aan de Faculteit Sociale Wetenschappen van de Universiteit Utrecht. Hij sprak op 25 januari 2012 zijn oratie uit, getiteld: “De familie Doorsnee tegen het licht. Anderhalve eeuw veranderingen in de Nederlandse familiestructuur”.